

Liite 1: Rovaniemen kaupungin lausunto

3 Lausuntopalaute luvusta 1 – onko erityistä tukea tarvitseva asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä.

Erityistä tukea tarvitsevan määritelmä ei ole työllisyyspalvelujen näkökulmasta riittävän täsmällinen eikä selkeä. Esityksessä on hyvää se, että erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden palveluihin voidaan kohdentaa sosiaalityöntekijän työpanosta. Työllisyyspalvelujen ja hyvinvointialueiden yhteistyön näkökulmasta erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden tunnistaminen on tärkeää oikea-aikaisten palvelujen rakentamisessa jo varhaisessa vaiheessa.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava

Osittain ei.

Ennaltaehkäisevän työn merkitys on tärkeä ja kannatettava asia. Esityksessä huolta herättää se, että onko hyvinvointialueilla resursseja käytettävissä ennaltaehkäisevää työhön lakisääteisten tehtävien hoitamisen lisäksi. Hyvinvoinnin edistämistä koskevaa 10 a §:ää koskevassa ehdotuksessa siirrytään aiempaa yleisluonteisempaan sääntelyyn, jossa yksityiskohtaisesti nimetyt toiminnot ja kohderyhmät korvataan väljemmällä hyvinvoinnin edistämisen määrittelyllä. Sääntelyn väljentyminen lisää joustavuutta, mutta samalla riski velvoittavuuden heikkenemisestä kasvaa. Erityisesti tilanteissa, joissa hyvinvointialueet resurssien rajallisuuden vuoksi painottavat lakisääteisten tehtävien hoitamista, on vaarana, että hyvinvoinnin edistämisen konkreettinen sisältö kaventuu tai osa nykyisistä toiminnoista jää toteutumatta. Tämän vuoksi olisi tärkeää varmistaa, että 10 a § tukee riittävällä tavalla hyvinvoinnin edistämisen jatkuvuutta ja eri väestöryhmien huomioimista myös käytännön toiminnassa, eikä sääntelyn yleisluonteisuus johda tavoitteiden heikompaan toteutumiseen. Erityisesti mielenterveys- ja päihdetyön rooli tulisi tuoda selkeämmin esiin, jotta ehkäisevä työ ei jää toteutumatta tilanteissa, joissa resurssit ovat rajalliset.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 – sosiaalityö ja sosiaaliohjaus. Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei.

Sosiaalipalvelujen määrittelystä on poistettu mielenterveys ja päihde- ja riippuvuustyö. Em. tehtävät ovat työllisyyspalvelujen näkökulmasta erityisosaamista vaativaa asiantuntijatyötä, eikä tehtävää tulisi kaventaa lainsäädännöllä.

Koska asiakasmäärät ovat yhä kasvavia, resursseja ei pitäisi niukentaa. Sosiaalityöntekijän ammattitaitoa tarvitaan erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden palvelujen yhteensovittamisessa työllisyyspalvelujen kanssa. Toimijoiden yhdessä rakentamien palvelukokonaisuuksien koordinoinnissa sosiaalityöntekijän rooli on erityisen tärkeä erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden kanssa.

Ehdotukset eivät ole riittävän selkeitä eivätkä kaikilta osin käytännön työssä toteutettavissa. Erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan määrittely jää tulkinnanvaraiseksi eikä anna riittäviä perusteita työnjaon selkeyttämiseen sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan välillä. Tämä heikentää sääntelyn ennakoitavuutta ja voi johtaa eriytyviin käytäntöihin eri alueilla.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä.

Tavoitteet ovat hyvät ja selkeät. Myös säädösten ja aikojen saatossa muotoutuneiden toimintatapojen yhtenäistäminen lainsäädännössä on sinällään kannatettavaa. Ehdotuksen mukainen lainsäädäntö antaa runsaasti väljyyttä siihen, miten säännöstä toteutetaan alueilla.

Palveluihin osallistumisen vapaaehtoisuus ja resurssoinnin määrärahasidonnaisuus jättää kuitenkin kysymysmerkkejä, miten säännös toteutuu käytännössä ja onko se kaikin osin toteutettavissa. Uudistuksen toteutus jää alueittaisten päätöksen ja toimenpiteiden varaan. Hyvinvointialueiden taloustilanteen ja uudistuksen taustalla olevien säästötoimien valossa syntyy huoli siitä, tuleeko palvelun toteutus laadullisesti ja määrällisesti vastaamaan asiakaskunnan tarpeita.

Sosiaalisen kuntoutuksen ja työtoiminnan sisällöt jäävät epämääräisiksi. Sääntelyyn tarvitaan käytännön ohjeistusta millaisiin palvelutarpeisiin ko. palvelulla pystytään vastaamaan. Asiakkaiden työllistymisen edistämiseksi sosiaalihuollon keinon vaatii asiantuntijuutta ja palveluiden seurantaan vaikuttavien palvelujen kehittämiseksi.

Tavoitteet ovat hyvät. Palvelukokonaisuuden selkiinnyttäminen on kannatettavaa. Työllisyyspalvelujen näkökulmasta viranomaisten välinen yhteistyö tulisi korostua. Palvelujen saavutettavuus herättää huolta resurssien johdosta. Palveluihin osallistuminen on asiakkaalle vapaaehtoista, mikä ei ole aina tarkoituksenmukaista, kun tavoitellaan työllistymiskynnyksen madaltamista sosiaalipalvelujen keinoin. Millä palveluilla varmistamme, etteivät heikoimmassa asemassa olevat (maahanmuuttajat, nuoret, pitkään työttömänä olleet) työttömät syrjäydy? Miten vältämme, etteivät palvelut pirstaloitu entisestään?

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Työllisyysalueiden näkökulmasta olennaista on työllistymistä kohti etenevien palvelupolkujen rakentuminen ja kyvykyys vastata paikallisiin tarpeisiin. Se edellyttää riittävää ja laadukasta sosiaalihuollon ja työvoimaviranomaisen palvelutarjontaa ja yhteistyötä heikossa työmarkkina-asemassa olevien tilanteen edistämiseksi.

Lakiluonnoksessa huomioidaan hyvin tarjottavan tuen yhteensovittaminen muiden palveluiden kanssa. Tarpeisiin vastaaminen edellyttää usein myös toimijarajat ylittävää yhteistyötä, mitä olisi tarpeen korostaa myös lakitekstissä. Lailla säädelty yhteistyö työvoimaviranomaisen ja sosiaalihuollon välillä vähenee aktivointisuunnitelmien ja kuntouttavan työtoiminnan päättyessä. Monialaista tukea tarvitsevien asiakkaiden tarpeisiin ei kuitenkaan voida jatkossakaan vastata yksin työvoimaviranomaisen keinoin.

Hallituksen esityksessä kuntouttava työtoiminta lakkautetaan. Sen tilalle kaavailtu työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelu olisi määrärahasidonnainen. Tämä aiheuttaa vahvan epäilyn siitä, että sen toteuttamisen volyymi tulee hyvinvointialueilla vähenemään entisestään. Kuntouttavan työtoiminnan toteutumamäärät vähenivät merkittävästi jo vuoden 2024 aikana ja ovat sen jälkeen asettuneet alhaiselle tasolle.

Sosiaalinen kuntoutus on ollut tähän saakka väljästi säädelty ja määrärahasidonnainen palvelu, jonka tarjonta on ollut varsin vähäistä.

Arviolta 10 % kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneista siirretään työvoimaviranomaisen vastuulle. Tämä ja aktivointisuunnitelmien lakkauttaminen lisäävät työvoimaviranomaisen työtä ja vastuuta ko. asiakaskunnasta.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4).

Osittain kyllä.

On kannatettavaa, että palveluun pääsulle asetettaisiin määräajat. Määräaikojen toteutuminen kuitenkin edellyttää riittäviä resursseja. Tämä on tärkeää erityisesti i haavoittuvissa asiakasryhmissä.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä?

Osittain ei.

Lakiehdotuksessa puhutaan asiakassuunnitelman tekemisestä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Esityksestä ei sen sijaan käy ilmi, että eri toimijoiden suunnitelmat voidaan yhdistää niin, että esimerkiksi monialaisessa työllistymissuunnitelmassa sovitaan asiakkaan tarvitsemista palveluista sosiaalihuollon palvelut mukaan lukien. Monialainen suunnitelma korvaisi näin erilliset suunnitelmat ja vähentäisi eri viranomaisten tekemään päällekkäistä työtä ja toistensa kanssa päällekkäisiä palveluja.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta.

Osittain kyllä.

Tavoite kirjaamiseen menevän ajan vähentämisestä ja ajan suuntaamisesta asiakastyöhön on kannatettava. Asiakkaan oikeuksien näkökulmasta järjestelmien käytön osaaminen ja arviointiosaaminen ovat keskiössä. Tavoitteena tulisi olla yhteinen monialainen palvelutarpeen arviointi ja sen pohjalta laadittu suunnitelma, jolla asiakkaan palvelutarpeisiin vastataan monialaisessa yhteistoiminnassa. Asiantuntijoiden työvälineet tulisi olla kunnossa ja ajanmukaiset. Kirjaamisissa olennaista on asiakkaan palvelutarpeen, tavoitteiden ja suunnitelman esiin tuominen.

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Ei.

Lakiehdotuksessa ei ole otettu riittävällä tavalla huomioon kustannuksia, jotka syntyvät työllisyysalueille.

Merkittävä osa heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevista asiakkaista on sellaisia, joita ei voida auttaa yksin työvoimaviranomaisen toimenpitein. Sekä työvoimaviranomaisen ja kuntien että yhteiskunnalliset kustannukset kasvavat, mikäli väljentyvä lainsäädäntö ja hyvinvointialueiden säästöt tarkoittavat yhteistyön vähentymistä muutoin kuin lakisääteisen TYM-työn osalta. Vaikutuksia eri toimijoihin ei ole arvioitu riittävästi, erityisesti yhteistyörakenteiden muutosten osalta.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Ei.

Väljä lainsäädäntö mahdollistaa yksilölliset ja asiakaskohtaiset palvelut. Ilman palveluiden toteutumisen seuranta on riski palvelujen heikolle toteutumiselle. Tilastointi ei tue seuranta. Tilastoinnin kehittäminen on välttämätöntä, jotta palveluiden riittävyttä, laatua ja yhdenvertaisuutta voidaan edes teoriassa seurata. Tietopohjan heikkous on tunnistettu myös hallituksen esityksen taustatöissä. Hallituksen esitykseen sisältyvät vaikuttavuusarviot jäävät työllistämistä edistävien palveluiden osalta ohuiksi.

Esitys sisältää kannatettavia tavoitteita, erityisesti varhaisen tuen vahvistamisen, palvelujen yhteensovittamisen ja hallinnon keventämisen osalta. Käytännön toteutuksen näkökulmasta keskeiseksi riskiksi nousee kuitenkin sääntelyn väljentyminen yhdistettynä määrärahasidonnaisuuteen ja puutteellisiin vaikutusarvioihin. Tämä voi johtaa palvelujen riittämättömään toteutumiseen, alueelliseen eriytymiseen sekä monialaista tukea tarvitsevien asiakkaiden tilanteen heikentymiseen. Jotta uudistuksen tavoitteet toteutuvat, on välttämätöntä varmistaa riittävä velvoittavuus ennaltaehkäisevään ja varhaiseen tukeen, selkeyttää palvelujen sisältöä ja kohdentumista sekä vahvistaa monialaisia yhteistyörakenteita. Lisäksi tietopohjan, seurannan ja yhteisten toimintakäytäntöjen kehittäminen on keskeistä palvelujen laadun, vaikuttavuuden ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi valtakunnallisesti.